

МИНИСТЕРСТВО НА ПРАВОСЪДИЕТО

1040 София, ул. "Славянска" №1, тел.: 02/ 92 37 373 (353), факс: 02/ 987 00 98

Изх. № 10-00-6 02.11.2004
 (Моля, цитирайте при отговор)

На Ваш №.....

*Виза К.И.-56/2004г.
 Да се разпорежи за
 всеки ведна
 02.11.2004г. [Signature]*

**ДО
 КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
 НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

СТАНОВИЩЕ

от

Антон Станков-министър на правосъдието

по

конституционно дело № 6 от 2004 г.

**УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ПРЕДСЕДАТЕЛ,
 УВАЖАЕМИ ГОСПОЖИ И ГОСПОДА КОНСТИТУЦИОННИ
 СЪДИИ,**

С определение на Конституционния съд от 12.10.2004 г. съм конституиран като заинтересувана страна по конституционно дело № 6 от 2004 г., образувано по искане на главния прокурор за обявяване за противоконституционни на разпоредби от Наказателно-процесуалния кодекс както следва:

1. Разпоредби, изменяни със ЗИДНПК, ДВ, бр. 70 от 1999 г. : чл. 210, ал. 3 и 4, създадени с § 143; чл. 210а, създаден с § 144; чл. 279, ал. 1, в редакцията ѝ, след изменението с § 179, т. 1 и чл. 279, ал. 3, създадена с §

179, т. 2 в частта на чл. 279, ал. 1 относно думите "пред съдия"; чл. 410, ал. 1, в редакцията ѝ след изменението с § 228.

2. Разпоредби, изменяни със ЗИДНПК, ДВ, бр. 42 от 2001 г. : чл. 237, ал. 3, изр. първо, в редакцията след изменението с § 9, т. 2, относно думите "пред съответния първоинстанционен съд".

3. Разпоредби, изменяни със ЗИДНПК, ДВ, бр. 50 от 2003 г. : чл. 60, ал. 1 и 2, в редакцията след изменението с § 11; чл. 61, ал. 3, в редакцията след промяната с § 12; чл. 62, след промяната с § 13; чл. 63, ал. 1, след промяната с § 14; чл. 64, ал. 1 и 3, след промяната с § 15; чл. 65, след промяната с § 16; чл. 66, ал. 1, след промяната с § 17; чл. 156, ал. 1, след промяната с § 44; чл. 176, в редакцията след отмяната на точки 2 и 3 с § 52, т. 2; чл. 178, ал. 2, в редакцията след заличаването на изречение второ с § 53; член 191, след изменението с § 57; чл. 210, ал. 3 и 5, след промяната с § 62; чл. 210а, в редакцията след допълненията с § 63; чл. 213, след промяната с § 64; чл. 219, ал. 4, в частта "справка за гражданския иск", след промяната с § 65; чл. 235, ал. 4 в частта "справка за гражданския иск", след промяната с § 66; чл. 237, ал. 4 - 7, създадени с § 67, т. 3; чл. 239а, създаден с § 69; чл. 409, ал. 1, създадена с § 115, т. 2 и ал. 3 - 5, създадени с § 115, т. 4; чл. 410а, ал. 1, изменена с § 116, относно думите "когато не е упражнил правомощията си по чл. 409, ал. 5".

4. Разпоредби, изменяни със ЗИДНПК, ДВ, бр. 57 от 2003 г. : чл. 277, ал. 1, след изменението с § 5.

По горното конституционно дело за обявяване противоречието с Конституцията на Република България (КРБ) на текстове от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) изразявам следното становище:

При прочита на изложените в искането на главния прокурор мотиви се налага един общ извод – атакуват се изменителни норми, без да се търси цялостния дух на вече изменените с тях текстове в НПК. По този начин се създава неяснота и обърканост в мотивите, с които се иска обявяването на съответните норми за противоконституционни. Това е преодоляно от Конституционния съд с определението му за допустимост на искането, като твърденията на главния прокурор са систематизирани с оглед съдържанието на нормите в НПК според последователността на тяхното променяне. Ето защо, изложените по-долу съображения следват в общи линии отделните точки от определението на съда.

I. По претендираната противоконституционност на разпоредбите, изменени със ЗИДНПК, ДВ, бр. 70 от 1999 г.: чл. 210, ал. 3 и 4, създадени с § 143; чл. 210а, създаден с § 144; чл. 279, ал. 1, в редакцията ѝ, след изменението с § 179, т. 1 и чл. 279, ал. 3, създадена с § 179, т. 2 в частта на

чл. 279, ал. 1 относно думите "пред съдия"; чл. 410, ал. 1, в редакцията ѝ след изменението с § 228.

В тази част се иска установяване на противоречие с основния закон на няколко различни по естеството си нови положения в НПК:

1. По отношение на въведения през 1999 г. разпит на обвиняемия или на свидетел пред съдия по време на досъдебното производство – нови алинеи 3 и 4 в чл. 210, нов чл. 210а и съответно чл. 279 - относно прочитане в съдебно заседание на такива показания:

В изложените аргументи по тази точка от искането трудно може да се установи каквато и да е връзка между разпита на обвиняемия или на свидетел пред съдия по време на досъдебното производство (чл. 210, ал. 3 и 4, чл. 210а и чл. 279) и членове 117, ал. 2, чл. 119, ал. 1, чл. 127, т. 1 и чл. 128 от Конституцията. Дори най-простото граматическо тълкуване на текста показва, че разпитът пред съдия не е разпит от съдия. От изложението не става ясно с какво той ограничава "независимостта" на следователя и прокурора, как с това се ограничава "сложилото се у тях вътрешно убеждение", та по този начин да се достигне до нарушаване на цитираните разпоредби на Конституцията. Не би могъл да се приеме аргументът за противоречие между чл. 210, 210а респ. 279 и принципа на чл. 16, ал. 2 от НПК, защото дори и да съществува такова противоречие, то не може да доведе автоматично до противоконституционност. Доколкото това е принцип на наказателния процес, който не конституционно закрепен, поставянето на този въпрос излиза вън от правомощията на Конституционния съд.

Визираната разпоредба на чл. 117, ал. 2 от Конституцията не може да послужи за обосноваване искането на главния прокурор. Съгласно този текст при осъществяването на своите правомощия съдиите се подчиняват само на закона. НПК още от 1974 г. регламентира категорично, че доказателства в наказателното производство могат да бъдат само такива фактически данни, които са установени по реда на Кодекса. Законодателят създава такъв ред за събиране и проверка на доказателствата, който гарантира тяхната достоверност (истинност) и правата на всички засегнати лица. Когато данните от процесуално следствените действия, изброени изчерпателно в чл. 116 от НПК, са получени при неспазване на съответните процесуални норми, те не могат да се ползват за постановяване на присъдата. Такъв е подходът във всички съвременни правни системи. Искането на главния прокурор създава впечатлението за стремеж да се отрече въобще законоустановеността на начина и средствата за събиране на доказателства. Точно обратното - Конституцията възлага на законодателя да уреди в специалното законодателство такива правила, които са гаранция за постановяване на правилна присъда. Разпитите пред съдия се създадоха със ЗИДНПК от 1999 г., чиято основна цел бе

привеждане на вътрешното законодателство с изискванията на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи – чл. 3, 5, 6 и 8.

Твърдението, че доказателства, събрани в досъдебното производство пред съдия, се ползват с предварително установена сила, е несъстоятелно. Не може да се приеме за аргумент в негова подкрепа и изложеното, че в съдебно заседание могат да се четат протоколите за оглед, освидетелстване, претърсване, изземване, разпознаване и следствен експеримент, извършени в досъдебното производство “без участието или присъствието на съдия”, тъй като тези следствени действия се извършват само със съответно разрешение на съда, т.е. и тук е налице съдебен контрол. Сравнително правният преглед сочи, че в редица европейски държави напр. в Германия - при извършването на тези действия задължителното присъствие на съдия е абсолютна предпоставка за достоверност на събраните доказателства. Искането на главния прокурор може да послужи дори като идея законодателят да разшири съдебния контрол и при тези процесуално-следствени действия, каквото решение е възприето от безспорно ефективно функциониращи правни системи.

2. По отношение на противоконституционността на чл. 410, ал. 1 във връзка със започването на бързо полицейско производство:

Атакуваният текст на чл. 410 не е противоконституционен. Достатъчно аргументи за това дава самият Конституционен съд в Решение № 14 от 1999 г. по к.д. № 1 (обн. в ДВ, бр. 88 от 1999 г.). Според тълкуването на чл. 127, т. 1 от Конституцията, “привличането към отговорност по смисъла на посочения текст е предявяване пред съда по надлежния процесуален ред на обвинение за извършване на конкретно престъпление.”

Конституирането на уличен съгласно чл. 410, ал. 1 - аналогично на повдигането на обвинение по чл. 207 - не се включва в правомощията на прокурора по чл. 127, т. 1 от Конституцията, следователно процесуалните фигури на обвиняемия и уличения могат да възникнат и по решение на разследващите органи. Макар че Конституцията не изисква това, НПК съдържа множество разпоредби, утвърждаващи ръководното положение на прокурора в досъдебното производство – чл. 48, ал. 3, чл. 172а, ал. 4, чл. 176, чл. 178, чл. 192, чл. 200, чл. 222, чл. 236, чл. 409 - ал. 2, 4, 8, чл. 410а, ал. 2, чл. 411, ал. 1, т. 1, чл. 414 и др.

Напълно неотнормимо към чл. 127, т. 1 е и твърдението за противоконституционност на започването на полицейското производство по чл. 409, ал. 1 (макар главният прокурор да не оспорва този текст, в мотивите си изразява несъгласие с неговата същност). Започването на наказателното производство изобщо не се третира от конституционния законодател. НПК правилно вменява това в правомощие на полицейските органи, които са в пръв и непосредствен досег с извършеното

престъпление. Въпреки това, специалният закон дава правомощия на прокурора сам да образува производство, и задължава дознателя незабавно да го уведоми за започването на полицейското производство. Макар и да не е проблем на Основния закон, достатъчно е да се посочи, че в случай на незаконосъобразно започване на полицейско производство прокурорът, встъпил в контролните си правомощия, може веднага да го прекрати. Прокурорът може и да отмени по свой почин или по жалба на заинтересуваните лица акта, с който е започнало полицейското производство (чл. 414 във вр. с чл. 176, ал. 2, т. 8).

Дори направеното в изложението на главния прокурор изолирано разглеждане на чл. 410, ал. 1 (чието обявяване за противоконституционен се иска) въвн от контекста на членове 409 и 411 с нищо не "стеснява прокурорската компетентност по чл. 127, ал. 1 на Основния закон".

От цитираните по-долу текстове е видно, че полицейското производство може да започне по разпореждане и на прокурора и той не "е лишен от възможността ... да извърши проверка за обоснованост и законосъобразност на започнатата производство.."

"Чл. 409, ал. 2 (Доп. - ДВ, бр. 50 от 2003 г., изм. - ДВ, бр. 89 от 2004 г.) За започване на полицейското производство незабавно се уведомява прокурорът, освен ако производството е започнало по негово разпореждане. Когато това се налага за разкриване на обективната истина, прокурорът може да преобразува бързото полицейско производство в дознание, като извършените следствени и други процесуални действия, както и събраните и проверени доказателства запазват процесуалната си стойност.

Чл. 411. (Изм. - ДВ, бр. 70 от 1999 г.) (1) Прокурорът се запознава с материалите на полицейското производство, с възраженията и с исканията на уличения и на неговия защитник. Той се произнася, като:

....
(4) (изм. - ДВ, бр. 50 от 2003 г., предишна т. 3, изм. - ДВ, бр. 89 от 2004 г.) връща делото на дознателя за събиране на нови доказателства или за отстраняване на съществени нарушения на процесуалните правила. В тези случаи прокурорът определя срок за извършване на действията, който за дознанието не може да бъде по-дълъг от един месец, а за бързото полицейско производство - от четиринадесет дни;"

II. По претендираната противоконституционност на разпоредбите на чл. 237, ал. 3, изр. първо, относно думите "пред съответния първоинстанционен съд", изменена с § 9 на ЗИДНПК, ДВ, бр. 42 от 2001 г. и ал. 4 - 7, създадени с § 67, т. 3 на ЗИДНПК, ДВ, бр. 50 от 2003 г.:

Несъстоятелно е и искането за обявяване за противоконституционна разпоредбата на чл. 237, ал. 3 от НПК. Достатъчно е да се посочи цитираното вече решение № 1 от 1999 г. на Конституционния съд, с което той се е произнесъл относно съответствието на прекратяването на досъдебното производство с Основния закон. Извън това, могат да се добавят и следните съображения:

Искането в тази част атакува самата идея за съдебен контрол в досъдебното производство – позиция, която е несъстоятелна и напълно неприемлива предвид чл. 5, ал. 4 от Конституцията и задълженията на Република България като член на Съвета на Европа. Изложеното от главния прокурор е абсолютно неоснователно, защото с него се подрива цялостната система на наказателния процес, в частност – инстанционния контрол по реда на въззивното и касационното производство; изложеното е насочено срещу такива основополагащи положения за всяка наказателно-процесуална система, включително българската, отнасящи се до преценката на съда – съдия докладчик, първа инстанция, въззивна и касационна – върху законосъобразността на досъдебното производство.

Прекратяването на наказателното производство е изключително важен акт, с който се засягат интереси както на обвиняемия, така и на пострадалия, като на последния се прегражда възможността за защита по реда на наказателното производство. В не едно свое решение ВКС уточнява предметът и границите на съдебния контрол по чл. 237, които по никакъв начин не отнемат обвинителната функция на прокурора. Ще посочим само някои от тях:

Решение № 60 от 25.02.2003 г. по н. д. № 703/2002 г., I н. о. на ВКС

Законът е оправомощил съда да провери правилността и законосъобразността на постановлението на прокурора за прекратяване на наказателното производство при предпоставките по чл. 237, ал. 1, т. 1 и 2 НПК и да одобри, респективно да отмени изцяло или частично проверявания прокурорски акт.

От друга страна при съдебния контрол върху актовете на държавното обвинение, с които се прекратява наказателното производство, се държи сметка и за конституционно установените правомощия на прокурора да предприеме или да откаже наказателно преследване срещу едно лице.

От това следва извода, че в производството по чл. 237, ал. 3 НПК съдът не е оправомощен да се произнася по въпросите от компетентността на прокурора чрез собствена, различна от изложената в постановлението, интерпретация на доказателствата, събрани в досъдебната фаза. Още по-малко е допустимо в тази насока контролиращият съд „да замества“ прокурора, тогава когато в постановлението му за прекратяване отсъстват анализ на доказателствата и изводи за фактите и правото.

Решение № 368 от 29.05.2003 г. по н. д. № 155/2003 г., I н. о. на ВКС

Съдебният контрол върху постановлението на прокурора за прекратяване на наказателното производство може да се разпростира само върху законосъобразното осъществяване на правомощията по чл. 237, ал. 1 нпк, които в рамките на приключилото разследване се ограничават до оценката на конкретизираното по време, място и начин на извършване деяние, както и до точната индивидуализация на деица.

Съдът не може да измества прокурора по въпроси, свързани с възникване на основания за започване на разследване по отношение на други деяния и съответно повдигане на обвинение за тях.

Решение № 538 от 24.01.2003 г. по н. д. № 427/2002 г., III н. о. на ВКС

Проверката по чл. 237, ал. 3 НПК за законосъобразността на прекратяването на наказателното производство изключва възможността за събиране на доказателства от съдебните инстанции, а се основава само на събраните в досъдебната фаза.

III. По претендираната противоконституционност на текстовете, предвиждащи отпадане на възможността да се предявява граждански иск в досъдебното производство - чл. 60, ал. 1 и 2, чл. 61, ал. 3, чл. 62, чл. 63, ал. 1, чл. 64, ал. 1 и 3, чл. 65, чл. 66, ал. 1, чл. 156, ал. 1, чл. 219, ал. 4, в частта "справка за гражданския иск", чл. 235, ал. 4 в частта "справка за гражданския иск" - променени с § 11; § 12; § 13; § 14; § 15; § 16; § 17; § 44; § 65; § 66 от ЗИДНПК, ДВ, бр. 50 от 2003 г.

Неоснователно е и искането за установяване на чл. 60, ал. 1 и 2, чл. 61, ал. 3, чл. 62, чл. 63, ал. 1, чл. 64, ал. 1 и 3, чл. 65, чл. 66, ал. 1, чл. 156, ал. 1, чл. 219, ал. 4, в частта "справка за гражданския иск", чл. 235, ал. 4 в частта "справка за гражданския иск" за противоречащи на чл. 122, ал. 1 от Конституцията. Погрешно е да се тълкува идеята на този текст на Конституцията като задължение на законодателя да допусне във всички стадии на процеса всички граждани и юридически лица. Конституцията оставя на специалния закон да реши кои участници да допусне в различните процесуални стадии. Решението за това зависи от същността и специфичните задачи на всеки един от процесуалните стадии. Когато обаче определени граждани или юридически лица бъдат допуснати в процеса, Конституцията задължава законодателя да им осигури право на защита т.е. на активно участие в защита на техните законни права и интереси. Стремелът на Конституцията е гражданите да бъдат субекти на активно поведение, а не да бъдат третираны като обект на правомощията на държавните органи в процеса. Единствено такова тълкуване на чл. 122, ал. 1 от Конституцията се вписва в същността на различните производства по наказателни, граждански, административни и т.н. дела, като акцентът основателно се поставя върху задължението специалният закон да гарантира правото на защита, без обаче да го конфронтира с осъществяване задачите на производствата по делата.

Законодателят прецизира в НПК виждането си за участието на гражданския ищец с оглед същността и задачите на досъдебното производство и стремежа към ускоряване на наказателния процес без вреда за интересите на пострадалия. ЗИД на НПК от 2003 г. е изграден в тази насока на следните по-важни съображения: гражданският иск е субсидиарен и никога не е задължителен за наказателния процес; той се

приема само доколкото няма да попречи на нормалния ход на наказателния процес; подобно на частния обвинител и гражданският ищец може да участва в същинското производство пред съда, което разглежда и решава съществото на делото.

НПК в редакцията си от 1974 г. неоснователно допускаше гражданския ищец (не и частния обвинител) в досъдебното производство, което водеше само до забава (често просрочване), създаване на процесуални основания за връщане на делото от съдебната фаза. Същевременно с нищо не се допринасяше за обезщетяване на причинените вреди, тъй като в тази фаза не се разглежда и решава съществото на делото включително въпросът за вредите. От друга страна пострадалият винаги се разпитва като свидетел. Неоправдано е да се предполага, че прокуратурата няма да осъществява своите правомощия и да защити интересите на пострадалия, ако той не участва като граждански ищец в досъдебната фаза. Законът не може да се гради на презумпцията за недобросъвестност на държавните органи - точно обратното: изхождайки от убеждение за пълноценно осъществяване на функциите, законодателят се стреми да осигури предпоставки за бързо и оперативно досъдебно производство, с което отговаря и на изискванията на Европейската комисия към Република България.

IV. По претендираната противоконституционност на ЧЛ.

239а (§ 69 от ЗИДНПК - ДВ, бр. 50 от 2003 г.)

Чл. 31, ал. 1 от Конституцията на Република България гласи, че “всеки, обвинен в престъпление, следва да бъде предаден на съдебната власт в законно определения срок”. Този текст е задължил законодателя да установи срокове, в рамките на които обвиненият следва да бъде предаден на съд. До 2003 г. НПК предвиждаше само срокове за приключване на досъдебното производство, които са инструктивни, и делата в досъдебната фаза продължаваха години наред. Тази практика, основана на НПК, противоречеше на чл. 31, ал. 4 от Конституцията, съгласно който не се допускат ограничения на правата на обвиняемия, надхвърлящи необходимото за осъществяване на правосъдието.

Тъкмо за да бъде приведен НПК в съответствие с тази норма на Основния закон, беше създаден текстът на чл. 239а. Той съдържа само възможност за обвиняемите да поискат делото им да се разгледа от съда след изтичане на две, респ. на една година от повдигане на обвинението срещу тях – срокове, надхвърлящи значително двумесечния срок (чл. 222, ал. 1), в който разследването трябва да бъде приключено. Текстът на чл. 239а не води *ex lege* до прекратяване на просрочени производства, а дава само правна възможност на онези обвиняеми, които се считат за невиновни, да поискат разглеждане и решаване на делото по

същество. От тази норма могат да се възползват и обвиняеми, които искат да търпят последиците на влязлата в сила присъда, да изтърпят по-скоро съответно наложеното им наказание, но да не търпят ограничения повече от необходимото за осъществяване на правосъдието – мярка за неотклонение, забрана за напускане на страната, отстраняване от длъжност, запориране на банкови сметки и др. Най-често искане по чл. 239а няма да правят обвиняеми, чийто интерес е делото да остане в досъдебното производство до изтичане на т.нар. “абсолютна давност”, с което няма да се реализира чл. 121, ал. 2 от Конституцията за разкриване на истината и постановяване на осъдителна присъда.

Несъстоятелно е твърдението, че с чл. 239а се нарушава равенството на гражданите пред закона. Разпоредбата на този член от НПК с нищо не накърнява равенството на гражданите, тъй като подаването на молба т. е. използването на предоставената с него правна възможност, зависи от волята на всеки отделен обвиняем. Неравенство ще е налице, ако такова е заложено в законовите разпоредби, а не във волята на лицата.

Неоснователно е и твърдението, че уличеното лице не може да се ползва от предоставената на обвиняемия с чл. 239а правна възможност. Уличеният също може да ползва възможността по този текст от НПК на основание на други негови текстове - чл. 414, чл. 410, ал. 2, и тъй като не подлежи на съмнение началният момент на възникване на тази процесуална фигура. Уличеният се конституира с акта на първото действие по разследването, предприето по отношение на него в това му качество – протокол за разпит, постановление за мярка за неотклонение, протокол за освидетелстване, обиск и т.н (чл. 410, ал. 1). Позоваването в искането на решение № 9 на Конституционния съд от 1999 г. е некоректно и неоснователно - съответните норми в НПК не са “противоречиви, взаимно изключващи се”, нито пък “лишени от логика и смисъл”, както е подчертал съдът в това свое решение. Разпоредбите на процесуалния закон трябва да стимулират държавните органи към изпълнение на техните правомощия, а не да покровителстват тяхното бездействие. Всеизвестно е, че бързото, оперативно и своевременно досъдебно производство е гаранция за установяване на истината (чл. 121, ал. 2 от КРБ); за защита правата и законните интереси на гражданите (чл. 117, ал. 1 КРБ) и за осъществяване правото на защита пред съда (чл. 122, ал. 1 КРБ). Своевременното повдигане на обвинение пред съда е предпоставка за успешното му обосноваване от държавния обвинител. То е безспорно и в интерес на пострадалия, който ще получи удовлетворение в разумен срок съгласно чл. 6 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи

С оглед на изложеното, атакуваните параграфи от ЗИДНПК, ДВ, бр. 70 от 1999 г., ЗИДНПК, ДВ, бр. 42 от 2001 г., ЗИДНПК, ДВ, бр. 50 от 2003 г. и ЗИДНПК, ДВ, бр. 57 от 2003 г. не противоречат на Конституцията на Република България, поради което считам, че искането на главния прокурор като неоснователно следва да бъде отхвърлено.

МИНИСТЪР:

АНТОН СТАВКОВ

